

دیدگاه ژاپنی‌ها دربارهٔ یابوری‌های فنی

نویسنده این مقاله - آقای شین جی فوکوکاوا (رئیس مؤسسه ژاپنی پژوهش‌های انسانی «دنت سو») - از مخالفان اندیشه رویارویی فرهنگی و تمدن «هانتینگتن» است. که در شرایط حاضر آمریکائیان و بعضی از جهان سومی‌ها از آن جانبداری می‌کنند. گویا هر دو طرف دعوا موجودیت خود را با دشمنی با آن دیگری معنا و تعریف می‌کنند.

الیته نویسنده مقاله ضمن معارضة با اندیشه هانتینگتن فروختن فن آوری (تکنولوژی) ژاپنی را نیز از یجاد نمی‌برد؛ و الیته این نسبت را به شیوه‌ای غیرمستقیم بیان می‌کند. با این همه برای ما که قصد گواریدن فن آوری تجربی را داریم و خواهان بالندگی فرهنگی و اقتصادی و اجتماعی هستیم، این مقاله حاوی مطالب قابل تعمقی است.

مقاله را یکی از خوانندگان فرهیخته ما در مشهد - آقای مسعود حسین‌چی - برگزیده و برای چاپ در اختیار «گزارش» قرار داده‌اند.

●●●●

اگر بخواهم عصارهٔ دستاوردهای عصر نوین را در قالب عبارتی موجز بیان کنم می‌پندارم بهترین توصیف این است که آنرا «عصر هنروری» و وصف کنم. در فرهنگ‌های لغت کلمه هنر (ART) به مفهوم فعالیتی خلاقه و مهارتی انسانی تعریف شده است. به عبارت دیگر دو واژه، هنر (Geijutsu) و فن آوری (Gijutsu) در زبان ژاپنی بسیار نزدیک به هم هستند و تقریباً یک حوزه معنانشناسی را اشغال می‌کنند.

با دیدگاهی فراخ بین‌تر، می‌توانیم بگوئیم که هنر عرصه‌های فرهنگ و صنعت را همچون بساحت‌های روحانی و جسمانی انسان، متبرک می‌سازد. نکته‌ای که مايلم در این مقاله به آن ژرفا ببخشیم این است که در عصر نوین، ما شاهد آمیختگی روزافزون و تدریجی هنر و فن آوری هستیم و این دو پدیده هر روز بیش از روز پیش فرهنگ و صنعت، روحانیت، معنویت و جسمانیت را در هم می‌آمیزند.

امروز، ژاپن، پس از پشت سرگذشتن دوران‌های هیسان (Heian)، موروماچی (Muromachi) و توکوکاوا (Tokugawa) به عصر شکوفائی فرهنگی چهارمی گام می‌گذارد. در هر یک از دوران‌های پیشین صنایع و هنرها در هم آمیخته می‌شدند تا صنایع سنتی دنیا پستی آفرینده شوند. اما با نگاهی به دوران پس از

جنگ درمی‌یابیم که صنایع نوین با پشتیبانی نظام تولید و مصرف انبوه به بهره‌وری بالا به قیمت به مسلخ رفتن و قربانی شدن فرهنگ گرایش چشم‌گیر داشت.

به هر رو، اکنون پس از سپری شدن دوران جنگ سرد، سوگیری شتابنده‌ای به سمت ارزش‌های انسانی و تأکید بر اهمیت فرهنگ در ژاپن مشاهده می‌شود. ما حتی می‌توانیم تا آنجا پیش برویم که ادعا کنیم، عقربه ارزش‌های ما (مردم ژاپن) از احترام به قدرت سیاسی و توان نظامی به سمت ارزش‌های اقتصادی و فرهنگی چرخش داشته است. وانگهی، همراه با بلوغ اقتصادی و پخته شدن حس زیباشناسی مردم و پرورده شدن و پالایش ذوق هنری و فکری شهروندان ژاپنی، این انتظار از صنعت که دم روح بخش ارزش‌های فرهنگی را بیش از پیش در جسم محصولات تولید شده بدمد تا مقبول طبع مردم صاحب‌نظر واقع شود، قوی‌تر می‌شود.

نویسنده مقاله

وابستگی به تبادل بین‌المللی

اگر «عصر هنروری» امروزمان را با «اعصار طلاتی» پیشین مقایسه کنیم ویژگیهای زیر را درمی‌یابیم:

نخست، فرهنگ امروز ما (در ژاپن) مورد حمایت فن آوری پیشرفته است. بازار اتوموبیل، لوازم برقی خانگی و ماشین‌های اداری نه تنها خواهان عملکرد عالی و فایده‌مندی کالاها و محصولات است، بلکه انتظار دارد که طراحی بزرگ آنها حس زیباشناسی مصرف‌کنندگان زاینز ارضاء کند. این روزها مردم هنگام انتخاب لباس فقط به راحتی آن نمی‌اندیشند بلکه محصول باید آنها را قانع کند که سبک سلیقه شیک‌پوشان جهان نیز در دوخت آن به غایت رعایت شده است.

پیشرفت‌های چشمگیر اخیر که ابزارهای ارتباطی ما را از بیخ و بن دگرگون کرده است، به ما امکان می‌دهد تا مطالب سمعی و بصری را با کمک

وسایل و دستگاههایی نظیر دیسک‌های فشرده، پخش‌ها و سخن‌پراکنی‌های ماهواره‌ای و چند رسانه‌ای به چهار گوشه جهان برسانیم و سیمای رخدادهای فرهنگی و گنجینه‌های هنروری خود را به همه مردم گیتی مستقل کنیم، گرافیک‌های رایانه‌ای (کامپیوتری) امروزه برای کاربردهایی نظیر طراحی ساختمان‌ها، رقص‌های باله و اپرا مورد استفاده قرار می‌گیرند و آلات الکترونیکی موسیقی و سینتسایزرها (آفرینندگان الکترونیکی اصوات گوش‌نواز) نیز به همراه دستگاه لیور برای قدرت بیان هنری ما میدان فراختری خلق می‌کنند.

جنبه دوم فرهنگ نوین این است که به شدت به تبادل بین‌المللی وابسته است. ما در تولید ابزار حمل و نقل پیشرفت قابل ملاحظه‌ای کرده‌ایم و نظام‌های ارتباطی ما به طور روزافزون متنوع‌تر و خود جوش‌تر می‌شوند. این دگرگونی‌های مداوم که سرعتشان نیز هر دم فزونی می‌گیرد به رشد چشم‌گیر مبادلات فرهنگی فراسوی مرزها انجامیده است و آفرینندگان کالاهای فرهنگی با یکدیگر در سراسر گیتی داد و ستد می‌کنند. بعضی از مردم بر این باورند که اکنون، پس از پایان جنگ سرد، در حال گذار از عصر رویارویی آیدنولوژیک (مسلکی) به عصر برخوردی‌های فرهنگی هستیم. اما ما با این دیدگاه موافق نیستیم. فکر می‌کنم باید رخدادهای امروز جهان را به مثابه تبادلات فرهنگی بین شرق و غرب، شمال و جنوب بدانیم که زمینه‌ساز سپیدایش فرهنگ‌های نوین از طریق آمیختگی فرهنگ‌های موجود، یا دست کم درک و تفاهم متقابل بین فرهنگ‌های مختلف، هستند. در سده نوزدهم میلادی همین نوع پدیده در ژاپن رخ داد. در آن زمان سبک یوکی یونی (Ukiyo-E) بر امپرسیونیست‌های فرانسوی تأثیر گذارد و امروزه این تأثیر رفته چشم هر بیننده‌ای قابل مشاهده است. آمیختگی موسیقی غربی با موسیقی سنتی ژاپنی، هندی و آفریقائی برای آفرینش گونه‌ای جدید از موسیقی و استفاده از پارچه‌های سنتی ژاپن در خلق مدهای غربی، نمونه‌های از این تأثیرگذاری متقابل است. با پیدایش «اقتصاد جهانی بی‌مرز» این روند به طور حتم شتاب خواهد گرفت.

ویژگی سوم فرهنگ نوین پشتیبانی گسترده‌ای است که مردم کوچک و بازار از هنرها می‌کنند؛ تا سده

نوزدهم میلادی فعالیتهای فرهنگی در داخل ژاپن و خارج از آن عمدتاً مورد پشتیبانی و لطف دربارهای سلطنتی و امپراطوری و زنان و مردان والامقام و طبقات مرفه بود. با آغاز سده بیستم میلادی، مد که تا آن زمان مایهٔ تفاخر طبقات حاکم بود، ناگهان در میان توده‌های مردم رواج یافت و هنروری مختص نخبگان نماند. هنر و فرهنگ بسایگاه اجتماعی گسترده‌ای یافت، و در این زمینه‌های شالوده‌های مستحکمی برای توسعه بازار پی‌ریزی شد، و صد البته شمار مردمی هم که به هنر و فرهنگ جلب می‌شدند و از آنها نفع می‌بردند، افزایش زیادی یافت. این وضعیت به علاقه به فرهنگ عوام پسند دامن زد و نیروی بالنده‌ای برای تشکیل فرهنگ‌های نوین از طریق داد و ستدهای فراسوی مرزی در میان شهروندان معمولی فراهم شد. حق این است بگویم که هنر، امروزه، سنگ بنای توسعه را آفریده است و توانایی رشد اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی را به نحو چشمگیری بالا برده است.

ادغام فن آوری نوین و سنتی

با این ویژگی‌ها، عصر هنروری همه مردم گیتی را هر روز تنگ‌تر از روز قبل در آغوش می‌گیرد. هنگامی که به تدوین و اجرای برنامه‌های یاری فنی برای دیگران [غیرزایی‌ها] می‌پردازیم، باید به این وضعیت نوین جهان اشراف کامل داشته باشیم. یاری فنی در عصر هنروری اهمیت کلی زیر را دارا است: نخست اینکه یاری فنی صرفاً به کارورزی فن آوری (تکنولوژی) محدود نمی‌شود؛ ما باید بر تفکر کارورزان و کارآموزان با توجه به پس زمینه‌های فرهنگی آنان تأثیر بگذاریم. اگر چنین نکنیم، خواهیم توانست به مردم سایر کشورها کمک کنیم تا توان درکی فرهنگ‌های دیگر را در خود تقویت کنند. مردم آسیا، در حال حاضر، به طور فعالی در کار جذب مدل‌های غربی تمدن فن آوری (تکنولوژی) هستند و با شوق و ذوق جاده صنعتی شدن را می‌پیمایند. این مردم به هنگام هماهنگ‌سازی و درونی‌سازی فن آوری غربی و آمیزش آن با فرهنگ‌های سنتی خود دچار دشواری‌های فراوان هستند و من فکر می‌کنم آنها می‌توانند از تجربه‌های ژاپن در این زمینه درس‌های عبرت فراوان فرا بگیرند.

گمان می‌کنم معنی دوم یاری فنی این است که این یاری نباید به حوزه فنی محدود شود؛ ما همچنین باید به مردم تفهیم کنیم که فراهم کردن فن آوری خاصی به توسعه نسل‌های متوالی فن آوری و فرهنگ خواهد انجامید. همان‌گونه که پیشتر گفتیم از فن آوری پیشرفته امروزی و توانایی‌های انتقال اطلاعات، می‌توان برای برآورده ساختن گستره وسیعی از نیازهای فرهنگی به درجات مختلف بهره گرفت. اگر این فن آوری‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطی را با فرهنگ‌ها و فن آوری‌های سنتی ادغام نکنیم، برآیند این آمیختگی، شکوفایی فرهنگی و تقویت اندوخته‌های فکری بشری خواهد بود.

آخرین نکته‌ای را که نباید فراموش کنیم، نیاز به احترام به انسانیت یکدیگر است. بدیهی است که فرهنگ از توسعه و رشد فعالیت روحی انسان و ارتقاء به سطحی متعالی تر ناشی می‌شود، در حالی که فن آوری (تکنولوژی) تنها مورد استفاده و پشتیبانی مالی مردم است. با توجه به این نکته، رابطه‌های متقابل بین فن آوری و مردم بسیار حائز اهمیت است و روابط متکی بر اعتماد متقابل برای فراهم کردن یاری فنی و نیز سایر زمینه‌ها به ناگزیر ضروری است.

در موه‌های فنی ژاپن به کشورهای درپافت کننده این یاری‌ها، عدم رضایت‌ها و انتقادهای فراوان آبراز می‌شود. به گمان من این عدم رضایت‌ها به جنبه‌های زرفتر و دانش آفرینی (Knowledge-Creation) مربوط می‌شوند تا صرفاً مسائل تولیدی. بر این باورم که یاری فنی در عصر هنروری باید جایگاه ویژه‌ای در روح مردم هنر دوست و صاحب هنر پیدا کند و ارزشی متعالی به شمار آید.

□ مأخذ: نشریه یگن شو- بهار ۱۹۹۶

تندور
TANDOR

پوشاک مردان امروز

مابه تجربه طولانی و نیز ابتکار و نوآوری
پرسنل متخصص و هنرمند خود متکی
هستیم. حاصل این اندوخته ارزشمند،
آمیزه‌ای است از یک پشتوانه کلاسیک
و یک نوآوری مدرن.

خیابان ملاصدرا، شیراز جنوبی، شماره ۷۵
تلفن: ۸۰۳۸۱۱۱ - ۸۰۳۳۰۶۴